

İlham Əliyevin strateji təşəbbüslərinə global dəstək

Yeni başlayan "Heydər Əliyev İli" dövlət başçımızın dövlət edildiyi mötəbər və nüfuzlu beynəlxalq tədbirlərdə yüksək fəallığı ilə müşahidə olundu. Prezident İlham Əliyev yanvarın 16-da Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin paytaxtında dünyanın 150 ölkəsindən 30 minədək nümayəndənin iştirak etdiyi "Əbu-Dabi Dayanıqlılıq Həftəsi"nin rəsmi açılış mərasimində çıxış etdi.

Qlobal əməkdaşlıq və liderlik, iqtisadiyyat və innovasiya sahəsində dayanıqlı inkişafı hədəfləyən beynəlxalq platformadan Azərbaycanın strateji hədəflərini bəyan etdi. Daha sonra Prezident Davosda eyni gündə başlayan Dünya İqtisadi Forumunda iştirak etdi. Dövlətimizin başçısı burada çoxsaylı görüşlər keçirməklə yanaşı, "Avrasiya Orta dəhlizi: Yoldan magistrala" mövzusunda panel iclasında çıxış etdi.

Azərbaycan öz müstəqilliyini Dünya İqtisadi Forumunun 20-ci dəfə keçirildiyi ildə bərpa edib. Son iki onillikdə Azərbaycan Davosda mötəbər dövlət kimi fasiləsiz olaraq dəvət edilən tək-tük ölkələrdəndir. Xatırladaq ki, 2013-cü ildə Dünya İqtisadi Forumunun yekun tədbiri də Azərbaycanda keçirilib.

Prezidentin Davosda iştirak və görüşlərinin, çıxışlarının sadəcə xronikası, Azərbaycanın haradan-haraya gəlməsinin canlı ifadəsi, ölkəmizin inkişafı, "dünya siyasi-iqtisadi Olimpini" adını alan nüfuzlu platformada siyasi liderimizin baxış və təşəbbüslərinin dinlənilməsinə olan ehtiyacı göstərir.

Dünyanın 130 ölkəsindən 54 prezidentin, 200 nazirin, rekord sayda - 1500-dən çox iş adamının, 2700 nəfər çıxış üçün dəvət olunmuş siyasi liderlərin və dövlət xadimlərinin qatıldığı forum pandemiyanın yaratdığı fasilədən sonra ilk dəfə görünməmiş miqyas və iştirakçı sayı ilə baş tutdu. Təsis edildiyi 1971-ci ildən başlayaraq, Avropanın siyasi, iqtisadi, biznes və innovasiya elitasının zirvə görüşü kimi tanınan Dünya İqtisadi Forumu rəsmi beynəlxalq təşkilat statusunda və beynəlxalq formatında olmaqla yanaşı, ən yeni tarixin həm də olduqca mühüm bir parçasıdır.

Yaranmasından üzü bəri forum, qlobal "geosiyasi zəlzələ" effektiv bir çox çağırış və hadisələrə: SSRİ-nin dağılması, "Soyuq müharibənin" "başlaması", Almaniyanın birləşməsi, 11 sentyabr hadisəsindən sonrakı sivilizasiyaların toqquşması, 4-cü sənaye inqilabı dalğasının doğuluş və yüksəlişi, qlobal iqlim, miqrasiya böhranı və sairə hadisələrə şahidlik edib. Bu problemlərin qaynar müzakirə edildiyi qlobal platforma kimi forum çox böyük nüfuz qazanıb. Təşkilat bir-birini

əvəzləyən siyasi formasiya və geosiyasi fazaların tarixi mərhələ və perspektivlərinin dərin təhlilində böyük təcrübəyə malikdir. Yenəcə başa çatan builki forumda da Avropanın mərkəzində başlayan, dünyanın siyasi və iqtisadi xəritəsini dəyişəcək, mövcud dünya nizamının laxlaması və yenisinin yaranmasına işarə edən fəlakətli müharibənin təkən verdiyi yeni geosiyasi fazanın çağırışları əsas gündəmi təşkil edib.

Azərbaycan son onilliklərdə dünya siyasi-iqtisadi Olimpini davamlı olaraq dəvət alan dövlətlər sırasındadır. Xatırladaq ki, Dünya İqtisadi Forumu həm də Qlobal Rəqabətədavamlılıq Reytingi ilə bağlı hesabatlar hazırlayı və burada inkişaf edən ölkələrin mənzərəsi daha dərin şəkildə öz əksini tapır. Azərbaycanın inkişafı bu reytinglərdə daim irəliləyən göstəricilərlə əksini tapıb.

"Davos- 2023" öz qlobal deviz-şüarını "Parçalanmış dünyada birlik, əməkdaşlıq" kimi müəyyən etmişdi. Müstəqilliyin bərpa edilməsindən üzü bəri Azərbaycan da məhz region və dünyada qarşılıqlı birgə əməkdaşlığa, ortaq faydalara və ümumi inkişafa hədəflənən geoiqtisadi strategiyanı həyata keçirir.

Davos Forumundakı müzakirələrdə ən çox eşidilən söz - neologizm "çoxşaxəli böhran" (polycrisis, multicrisis) oldu və dünya gündəmini təşkil etdi. Bu tip böhranların qloballaşan dünya iqtisadi bazarında zəncirvari xarakterli olan bütün ölkələrə sırayət etməsi ilə fərqlənir. Ukraynadakı müharibə səbəbindən dünyada ərzaq böhranı və həyat-yaşam dəyərinin getdikcə bahalaşması, sadəcə, böhran deyil, polikrizisdir. Əsas müzakirə mövzusu da böhrandan çıxış yolu axtarırları ətrafında idi. Təsədüfi deyil ki, forumda "Yol" sözü bütün səviyyələrdəki panellərdə qırmızı xətt kimi keçirdi.

"Coğrafiya - taleidir" deyimi XXI əsrdə də sübutunu tapmaqda, yol və məkanlar dünya geosiyasətinin təməl faktoru olaraq qalmaqdadır. Bununla belə Azərbaycanın uğurunun, qlobal təşəbbüslərinin başlıca sirri yalnız coğrafiya deyil, qovşaq məkan region və dünya ölkələrinin ortaq əməkdaşlıq və fayda mərkəzinə çevirən cəlbədiciliyi təmin etməsindədir. Bu uğurun ar-

xasında - bu günümüzü onillərlə əvvəl görən siyasi lider, milli iqtisadi inkişaf infrastrukturunu formalaşdırən və nəhayət, bu gün onu dünyanın birgə əməkdaşlığının təməlinə və yeni dünya düzəninə aparən ortaq çıxış yoluna çevirə bilməsindədir. Məhz buna görədir ki, ölkənin dəniz limanlarının və yollarının yaradılması, dəhlizlər diplomatiyası, dəmir yollarının, inkişaf etmiş milli hava limanı şəbəkəsinin yaradılması əvəzsiz əhəmiyyətə malik olub.

Nəqliyyat, digər infrastruktur sahələri ilə yanaşı, sosial, iqtisadi, xarici siyasət məqsədlərinə çatmaq üçün mühüm vasitə olmaqla, cəmiyyətin həyati vacib ehtiyacını təmin edir. Tarixən yolların və daşımaların inkişafı Azərbaycanın iqtisadi və məkan inkişafını əvvəlcədən müəyyənləşdirdi, onun bütövlüyünün və beynəlxalq təsirinin güclənməsinə kömək etdi.

Dövlət başçımızın enerji və resurslar nəql edən, bütün iştirakçı ölkələrə ortaq fayda gətirə bilən yeni regional konfigurasiyanı yaratmaq təşəbbüsünə qlobal dəstək verilməsi yalnız bu günün nəticəsi deyil. Müstəqillik illərində Azərbaycanın enerji-nəqliyyat dəhlizləri dövlətimizin milli maraqlarını həyata keçirmək, dünya iqtisadi sistemində ölkənin layiqli yerini təmin etmək yönündə coğrafi geosiyasi xüsusiyyətləri özünün rəqabət üstünlüyünə çevirmək kimi müəyyən edilmiş, həyata keçirilib. Ekspert hesablamalarına görə, istənilən ölkənin logistik potensialından düzgün istifadə edilməməsi itirilmiş mənfəət deməkdir və milyardlarla rəqəmlərlə ölçülür. Bu elmi həqiqətin düzgünlüyünə əmin olmaq üçün, sadəcə, Ermənistan dövlətinin on illərlə bütün kommunikasiya layihələrindən təcrid olunmasını yada salmaq kifayətdir.

Təsədüfi deyil ki, müasir nəqliyyat logistika dəhlizləri - innovativ həllərin tətbiqi üçün poliqlon-sınaq meydançasıdır. Perspektivli yeniliklərin lideri kimi dəmir yolu nəqliyyatı ən təhlükəsiz və ən intensiv inkişaf edən nəqliyyat növü hesab edilə bilər. Azərbaycan üçün bu kommunikasiya dəhlizinin inkişafı təkə iqtisadi-coğrafi xüsusiyyətlərlə deyil, mövcud qlobal dəhlizlər və tranzit potensialının reallaşdırılması sahəsində malik

olduğu, uzun illər düşünülmüş şəkildə yaradılan infrastruktur və imkanlarla bağlıdır.

Yanvarda sözügedən beynəlxalq platformalarda dövlət başçımızın enerji və resursların nəqlinin yeni arxitekturasını yaratmaq yönündə təşəbbüslərinə dəstək verilməsi əlamətdar hadisə oldu. Azərbaycan Prezidentinin ötən ilin noyabrında "Orta dəhliz boyunca: geosiyasət, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat" mövzusunda beynəlxalq konfransda ətraflı bəyan etdiyi təşəbbüs, yanvarın 19-da Davosda panel müzakirələrinə daşındı.

Azərbaycandan keçən, bu prosesin məhvəri-median oxu kimi çıxış edən Orta dəhliz yeni dünya düzəninə qarşılıqlı fayda əsasında formalaşmasına töhfə verə bilən nəhəng logistik karkas kimi çıxış edir. Çünki Orta dəhliz təkə iqtisadi-ticari inkişaf yolu olmayıb, qədim fəlsəfi mahiyyətinə görə, "qızıl orta yol" adlanan sülh, ədalət və birlikdə inkişafın simvoludur.

Avropa ilə Asiyayı birləşdirən ən qısa və rahat marşrut - "Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizi" adı ilə də tanınan Orta dəhliz 2014-cü ilin fevral ayında Azərbaycan, Qazaxıstan və Gürcüstanın iştirakı ilə yaradılıb, sonra genişlənərək Ukrayna, Rumıniya və Polşanı da əhatə edib. Çin-Qazaxıstan sərhədindən başlayan Orta dəhliz - Mərkəzi Asiya ölkələri və Xəzər dənizi üzərindən, daha sonra isə Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə ərazisindən keçərək Avropaya qədər uzanır. Orta dəhliz həm də yüklərin Çində Avropaya və Yaxın Şərqiyə daşınması üçün ən təhlükəsiz marşrutlardan sayılır.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin neft strategiyası ilə sinxron-qoşa inkişaf edən nəqliyyat logistik arteriyaların tarixi istiqaməti - hədəfi, bütün yollar Qarabağın işğaldan azad edilməsinə, məhz Orta dəhlizə - Zəngəzurda gətirməli idi. Prezident İlham Əliyevin geosiyasi fəhmi və 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılan misilsiz hərbi zəfər - Avropa və Asiyayı birləşdirəcək yolu cəmi 40 kilometrə, Zəngəzurda qədər qısaltdı. Orta dəhlizin təməl mərkəzi kimi Zəngəzur layihəsini gerçəkləşdirməyə yaratdığı tarixi firsət əksini tapıb.

Zəngəzur dəhlizinin həyata keçirilməsinin milli regional və qlobal müstəvilərdə əhəmiyyəti

ölçüyəgəlməzdir. Məhz Zəngəzurda nəqliyyat-kommunikasiya yollarının açılması Orta dəhlizin şaxələnməsinin qlobal və regional və lokal marşrutlarının sintezini məntiqi sonluğuna çatdırır. Qlobal logistik konfigurasiyanı yeni - daha çox ölkələrə, bütün regiona qarşılıqlı fayda gətirən formada şəkilləndirir. Orta dəhliz təməlinə faydalı əməkdaşlıq dayanan geosiyasi praqmatizmin, Zəngəzur dəhlizi isə Azərbaycanın yeni dünya düzəninə strateji geosiyasi qütbə çevrilməsinin nümayişinə çevrilir.

Davos Forumunda bu istiqamətdə ilk konkret addım atıldı. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Asiya və Avropa ölkələrini Xəzər və Qafqaz vasitəsilə birləşdirən Orta Nəqliyyat Dəhlizi layihəsinin təşviqi və yük daşımalarının artırılması üçün "Dəhlizin rəhbər komitəsinin" təsis olunmasını təklif edir: *"Bütün iştirakçı ölkələrin - Mərkəzi Asiya, Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, avropalı tərəfdaşların daxil olduğu rəhbər komitə, bir növ idarə heyəti, o cümlədən bütün nəqliyyat infrastrukturunu yaradılmalıdır"*.

Zəfər tarixini yaşayan xalqımız paradoksal tarixi proseslərə şahidlik edir. Bir zamanlar Azərbaycan dünya nəqliyyat sistemində inteqrasiya olunurdu. Hazırda isə artıq əks istiqamətli prosesin - Avropa və Asiya qitələrinin Azərbaycanın onillər əvvəl uzaqgörənliklə yaratdığı logistik-kommunikasiya sistemində inteqrasiyasından danışa bilərik. Beləliklə, Azərbaycan müstəqillik illərində dünyanın logistik inkişaf tendensiyaları ilə nəinki ayaqlaşmış, onları əhəmiyyətli dərəcədə önləməyə qadir strateji təşəbbüslərlə çıxış edib. Nəticələrdən biri də budur ki, Orta Yol, həm də Azərbaycanda tarixi torpaqlarına, Qarabağın işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük qayıdışın magistrallıq yoluna çevrilir.

İlham Əliyevin xalqımızı birləşdirən, ərazilərimizi bütövləşdirən, regiona yalnız sülh və inkişaf gətirən geosiyasi missiyası, indi də ayrı-ayrı qitələri, parçalanmış dünyanı birləşdirməyə həyati ehtiyac duyan qlobal Davos Forumunun gündəmində diqqət mərkəzinə gəldi. Beynəlxalq platformada dünyanın onillərlə davam edən ikili standartlar və hegemonluq siyasətinin nəticəsində özünün gəlib çıxdığı təhlükəli yola yarıcında nəzərlər Orta dəhlizə - Azərbaycana, Zəngəzurda yönəlir. Parçalanmış dünyada əməkdaşlıq - onu birləşdirmədən qeyri-mümkündür. Birləşdirmək, ortaq fayda gətirmək, bütün ölkələrin ortaq bəhrələndiyi inkişaf yoluna - Orta dəhlizə dəvət İlham Əliyevin "Heydər Əliyev İli"ndə labüd gerçəkləşəcəyi missiyasıdır!

Tahirə ALLAHYAROVA,
professor, Sosial Tədqiqatlar Mərkəzinin İdarə Heyətinin üzvü